

PROGRAM NAUCZANIA

WŁASNA HISTORIA I KULTURA

(KASZUBY)

Klasy I - III (Etap III)

Gimnazjum

Realizacja w klasie II

I. Metryczka programu

Program jest przeznaczony do nauczania przedmiotu *Własna historia i kultura* dla uczniów pobierających naukę języka kaszubskiego i innych zainteresowanych tematyką kaszubską. Przeznaczony do realizacji na III etapie nauczania (gimnazjum), zgodnie z rozporządzeniem MEN w tej sprawie – w klasie II.

Autorzy programu:

Zespół nauczycieli języka kaszubskiego i historii szkół podstawowych powiatu kartuskiego i kościerskiego.

Podstawy przygotowania programu:

Treści programowe przedmiotu *Język kaszubski* zapisane w jego podstawie programowej, łączące się tematycznie z kulturą, historią, geografią i przyrodą regionu.

Opinia o programie:

Autorzy potwierdzają zgodność przygotowanych celów, zadań i treści *Programu* z założeniami nowej podstawy programowej.

W imieniu Zespołu nauczycieli
doradca metodyczny
Danuta Pioch

II. Cele ogólne

Uczeń:

1. zna wybrane teksty kultury, ważne dla poczucia tożsamości kaszubskiej;
2. dostrzega różne wzorce postaw: a) społecznych, b) obyczajowych, c) narodowych, d) religijnych, e) etycznych, f) kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość.
3. wykazuje się podstawowym zakresem wiadomości związanych z historią;
4. wykazuje się podstawowym zakresem wiadomości związanych z geografią i przyrodą regionu;
5. poznaje własne dziedzictwo kulturowe oraz jego uniwersalne wartości narodowe i ogólnoludzkie;
6. rozumie specyfikę dziedzictwa kulturowego regionu;
7. wzmacnia związki kulturowe i historyczne ze swoją „małą Ojczyzną”;
8. Poznaje korzyści wynikające z wzajemnego przenikania kultur.

III. Cele szczegółowe

Uczeń:

1. poznaje elementy kultury duchowej i materialnej Kaszub;
2. Poznaje etapy historyczne w dziejach Kaszub, umie omówić znaczenie każdego z nich dla rozwoju „małej ojczyzny”;
3. aktywnie uczestniczy w wydarzeniach kulturowych, czynnie włącza się w życie społeczne środowiska kaszubskiego;
4. pogłębia wiedzę ogólną o historii i kulturze własnego regionu zdobytą na II etapie nauczania;
5. interesuje się wydarzeniami ważnymi dla ruchu kaszubskiego;
6. śledzi wydarzenia związane z egzystowaniem kultur sąsiadujących z Kaszubami; potrafi nazwać i ocenić wzajemne wpływy i przenikanie tych kultur;
7. wypowiada się na temat osobliwości geograficznych regionu kaszubskiego;
8. zna i charakteryzuje osobliwości przyrodnicze Kaszub;
9. opisuje podstawowe cechy społeczne, światopoglądowe, obyczajowe, religijne własnej grupy;
10. umie skutecznie prowadzić samokształcenie w zakresie wyżej wymienionych obszarów, korzystając przy tym z różnorodnych zasobów i urządzeń medialnych.

IV. Zadania szkoły

Szkoła:

1. umożliwi uczniowi poznanie historii własnego regionu- Kaszub;
2. umożliwi poznanie kultury materialnej i duchowej „małej ojczyzny”;
3. organizuje dodatkowe zajęcia *Własna historia i kultura* w wymiarze 1 godziny tygodniowo, nie mniej niż 30 godzin na III etapie kształcenia (zgodnie z rozporządzeniem MEN w klasie II), dla uczniów pobierających naukę języka kaszubskiego;
4. umożliwi innym chętnym uczniom klas II (oraz pozostałym chętnym), za zgodą rodziców i organu prowadzącego, udział w dodatkowych zajęciach *Własna historia i kultura*.

V. Treści nauczania i opis założonych osiągnięć

Zapis z podstawy programowej	Treści kształcenia (uczeń)	Umiejętności/ osiągnięcia (uczeń)
<p>I. Uczeń zna wybrane teksty kultury, ważne dla poczucia tożsamości kaszubskiej. (5 h)</p>	<p>I.1. Zna teksty literackie istotne dla poczucia tożsamości</p>	<p>Zna ważne utwory kształtujące poczucie tożsamości (we fragmentach)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A. Majkowski, Żécé i przigòdë Remùsa 2. H. Derdowski, Ò panu Czòrlińszim co do Pùcka pò sécë jachòł 3. F. Ceynowa, Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã; Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbã; Skòrb kaszëbskò-słowińszci mòwë.. 4. Zna pieśni ukazujące dzieje historyczne Kaszub: <ol style="list-style-type: none"> a) Marsz Kaszubski, H. Derdowski, b) Zemia rodno, J. Trepczyk 5. Potrafi zaśpiewać te pieśni, zna inne patriotyczne pieśni kaszubskie. 6. Rozumie funkcję kulturotwórczą literatury oraz jej znaczenie w budzeniu uczuć patriotycznych. 7. Potrafi odnieść treść utworu do sytuacji historycznej Kaszub. 8. Wypowiada się na temat wydarzeń i postaci historycznych ukazanych w omawianych utworach. 9. Przedstawia postawy Kaszubów w okresie zaborów i wobec okupantów w czasie II wojny światowej na podstawie znajomości literatury.
	<p>I.2. Zna kaszubskie przekłady Pisma Świętego i inne teksty o tematyce religijnej.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potrafi wymienić nazwiska autorów przekładów Biblii na język kaszubski (obszerny spis w dziale Bibliografia na końcu Programu) . 2. Rozumie jakie znaczenie w życiu Kaszubów miała religia i jaki był jej wpływ na codzienne zachowanie oraz podejmowane decyzje.
	<p>I.3. Zna kaszubskie filmy i słuchowiska o tematyce związanej z regionem.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potrafi wymienić kaszubskojęzyczne i polskojęzyczne rozgłośnie radiowe i telewizyjne emitujące programy o tematyce związanej z regionem (Radio Kaszëbë, Radio Gdańsk, Telewizja Gdańsk). 2. Ocenia ich rolę w działaniach na rzecz regionu. 3. Wykazuje się znajomością niektórych pozycji filmowych (obszerny spis kaszubskich filmów dokumentalnych w dziale bibliografia).
	<p>I.4. Zna wydawnictwa publicystyczne o tematyce regionalnej.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wymienia przykłady tytułów czasopism (historycznych i współczesnych) o tematyce związanej z regionem (<i>Gryf, Klëka, Taczëzna, Odroda, Pomerania, Norda, Zymk</i>). 2. Wie, jaka była i jest ich rola w kształtowaniu tożsamości kaszubskiej, rozbudzaniu postaw patriotycznych oraz kształtowaniu świadomości

		historycznej
	I.5. Zna zabytki piśmiennictwa kaszubskiego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wie, gdzie i kiedy pojawiły się pierwsze zapisane słowa i zdania kaszubskie. 2. Potrafi wymienić najstarsze zabytki piśmiennictwa kaszubskiego. 3. Wie, jakie znaczenie dla poczucia tożsamości ma gromadzenie pamiątek z przeszłości. 4. Wie, gdzie znajdują się ważniejsze muzea Regionalne.
II. Dostrzega różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość. (5 h)	II.1. W zakresie postaw społecznych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostrzega ogromne zainteresowanie grupy regionalnej Kaszubów sprawami własnego rozwoju i dążenia do zachowania tradycji, kultury i języka. 2. Potrafi wymienić i opisać ważniejsze inicjatywy środowiska kaszubskiego podejmowane w celu konsolidacji społeczności (Zjazdy Kaszubów, obchody Dnia jedności Kaszubów...)
	II.2. W zakresie postaw narodowych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wie, co kryje się pod pojęciem podwójnej identyfikacji Kaszubów(etnicznej – kaszubskiej i narodowej – polskiej). 2. Orientuje się w istniejących przypadkach innego podejścia społeczności do spraw narodowych.
	II.3. W zakresie postaw obyczajowych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zna pojęcie obyczaj i jego funkcjonowanie w kulturze kaszubskiej. 2. Zna, wypowiada się na temat (ew. kultywuje) następujące obyczaje kaszubskie : zapusty, sobótki, òżniwině, i inne wybrane przez ucznia i nauczyciela. 3. Potrafi dokonać porównania obrzędów innych regionów z kaszubskimi. 4. Opowiada o zwyczajach i obrzędach kultywowanych w domu.
	II.4. W zakresie postaw religijnych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zna przekłady Pisma Świętego. 2. Zna miejsca kultu religijnego (sanktuaria, kalwarie) na Kaszubach 3. Potrafi przekazać informacje na temat każdego z nich (zna też teksty kulturowe z nimi związane: legendy, pieśni).
	II.5. W zakresie postaw etycznych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zna pojęcie etyka i potrafi omówić nastawienie Kaszubów do przestrzegania jej norm. 2. Podaje cechy charakterystyczne Kaszubów (zalety, wady), omawia je z punktu widzenia samych Kaszubów, jak też analizuje sądy innych o Kaszubach.

	II.6. W zakresie postaw kulturowych:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poznaje kulturę materialną i duchową Kaszub. 2. Zna nazwiska znaczących twórców i ich biografie. 3. Wymienia ich dzieła z zakresu: literatury, rzeźby, ceramiki, haftu, tańca, muzyki. 4. Poznaje architekturę świecką i sakralną (typowe budownictwo regionalne, style architektoniczne).
III. Uczeń wykazuje się podstawowym zakresem wiadomości związanych z historią regionu (15 h)	III.1. Poznaje początki osadnictwa na Pomorzu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zna początki osadnictwa na Pomorzu. 2. Wie na czym polegała wędrówka ludów, jaki był jej zasięg terytorialny i jak doszło do wyodrębnienia się grupy Słowian, a w niej Kaszubów. 3. Wie kim byli Goci, jak żyli, jakie mieli zwyczaje i wierzenia, w jaki sposób zapisali się w historii Kaszub i Pomorza.
	III.2. Poznaje dzieje Pomorza w czasach średniowiecza	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potrafi wskazać następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Pomorza, trudności w jej przeprowadzeniu. 2. Zna najważniejsze etapy w historii Gdańska. 3. Omawia rolę św. Wojciecha i przebieg jego misji za czasów panowania pierwszych książy na Pomorzu. 4. Wie, kiedy i gdzie powstały pierwsze zakony i jaka była ich rola w życiu społecznym Kaszub i Pomorza. 5. Zna pierwsze wzmianki o Kaszubach, w tym bullę papieża Grzegorza IX z XIII wieku i jej słynny zapis (a także dzisiejsze nawiązania do tamtego wydarzenia).
	III.3. Poznaje dzieje Pomorza pod panowaniem krzyżackim	<ol style="list-style-type: none"> 1. Umie opisać dzieje zakonu krzyżackiego na Pomorzu od XIII do XVII wieku i ich wpływ na życie gospodarczo-kulturalne Kaszub. 2. Porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi. 3. Zna sytuację miejscowej ludności pod panowaniem zakonnym
	III.4. Poznaje dzieje Kaszub i Pomorza podczas zaborów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zna podział terytorialny Pomorza w wyniku rozbiorów. 2. Wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej. 3. Umie przedstawić różne postawy Kaszubów wobec germanizacji. 4. Potrafi przedstawić warunki życia społeczeństwa w zaborze pruskim. 5. Zna rolę F. Ceynowy w ruchu kaszubskim.
	III.5. Poznaje dzieje Kaszub i Pomorza w okresie I wojny światowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potrafi ocenić wysiłek zbrojny Polaków i Kaszubów podczas wojny oraz międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej. 2. Umie opisać ciąg wydarzeń, które doprowadziły do odzyskania niepodległości przez Polskę i

		<p>Pomorze.</p> <p>3. Wie, co się stało 11 listopada 1918 roku, zna postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu (Wersalu).</p> <p>4. Omawia rolę kaszubskich posłów na tej konferencji – A. Abrahama i T. Rogali.</p>
	III.6. Poznaje dzieje Kaszub i Pomorza w okresie międzywojennym	<p>1. Omawia postanowienia traktatu wersalskiego w kontekście polityki społecznej, terytorialnej, gospodarczej Pomorza i Kaszub.</p> <p>2. Omawia rolę miejscowej ludności w działaniach na rzecz odzyskania Pomorza przez Polskę.</p> <p>3. Zna zasięg terytorialny województwa pomorskiego ze stolicą w Toruniu oraz sytuację ludności polskiej w nowej rzeczywistości.</p> <p>4. Przedstawia znaczenie dokonania 10 lutego 1920 roku zaślubin Polski z morzem.</p> <p>5. Wie, co się kryje pod pojęciami: „Błękitna Armia, Wolne Miasto Gdańsk.</p> <p>6. Zna postać generała Józefa Hallera i innych ludzi zasłużonych dla Pomorza i Kaszub.</p> <p>7. Rozumie znaczenie budowy portu i miasta Gdyni dla rozwoju regionu.</p>
	III.7. Poznaje dzieje Kaszub i Pomorza w okresie II wojny światowej	<p>1. Zna sytuację mieszkańców Pomorza pod okupacją niemiecką.</p> <p>2. Relacjonuje sprawy związane z nowym podziałem Pomorza.</p> <p>3. Omawia przyczyny i skutki represji, jakie stosowali Niemcy wobec miejscowej ludności.</p> <p>4. Wie, co się kryje pod pojęciami: lista narodowościowa, służba w Wehrmachcie, obóz koncentracyjny Stutthof, Piaśnica, Lasy Szpęgawskie, eksterminacja, roboty przymusowe.</p> <p>5. Zna historię TOW Gryf Pomorski, miejsca jej działalności oraz zasługi dla regionu i kraju.</p> <p>6. Omawia rolę Józefa Dambka i ks. ppłk. Józefa Wryczy w ruchu partyzanckim.</p>
	III.8. Poznaje dzieje Kaszub i Pomorza w okresie powojennym	<p>1. Zna sytuację Polski, Pomorza i Kaszub po zakończeniu II wojny światowej.</p> <p>2. Omawia sprawy nowego podziału terytorialnego i jego znaczenie dla polityki regionalnej.</p> <p>3. Relacjonuje sprawy związane z problemem przesiedleń ludności i ich wpływ na strukturę i przekrój społeczny mieszkańców, a także na wzajemne ich funkcjonowanie.</p> <p>4. Zna i opowiada o najważniejszych wydarzeniach, które rozegrały się na Pomorzu w okresie powojennym: Grudzień 1970, powstanie Solidarności 1980, stan wojenny 1981.</p> <p>5. Zna historię powstania Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, jego działaczy, osiągnięcia</p>

		organizacji na przestrzeni lat.
IV. Uczeń wykazuje się podstawowym zakresem wiadomości związanych z geografią (5 h)	IV.1. Zna położenie granice i obszar Kaszub (dawne i obecne)	<ol style="list-style-type: none"> Potrafi wskazać historyczne obszary Kaszub. Umie omówić przyczyny kurczenia się etnicznych terenów Kaszub. Potrafi określić współczesny zarys granic Kaszub (przypisać odpowiednie powiaty, gminy, miasta do obszaru Kaszub).
	IV.2. Poznaje główne wydarzenia z przeszłości geologicznej	<ol style="list-style-type: none"> Potrafi wymienić wydarzenia z przeszłości geologicznej, mające istotny wpływ na ukształtowanie powierzchni Kaszub (działanie lodowca). Wiąże informacje z zakresu geologii z tekstami kultury (np. legendy o diabelskich kamieniach, działania stołmów...).
	IV.3. Omawia bogactwo form ukształtowania powierzchni	<ol style="list-style-type: none"> Wymienia typowe formy ukształtowania powierzchni na Kaszubach. Wykazuje się znajomością nazw ważniejszych rzek, jezior, wzgórz, wysoczyzn, równin, obniżeń i mierzei na Pomorzu i Kaszubach.
	IV.4. Zna umowne podgrupy Kaszubów	<ol style="list-style-type: none"> Wymienia nazwy podgrup, określa zajmowane przez nie terytorium. Wyjaśnia etymologię każdej z nazw.
	IV.5. Poznaje i interpretuje zagadnienia demograficzne regionu.	<ol style="list-style-type: none"> Zna liczbę oraz strukturę narodowościową i etniczną ludności regionu. Opisuje rozmieszczenie ludności regionu. Zna przyczyny migracji ludności. Dostrzega rolę spisu powszechnego oraz akcji społecznościowych w zmianach struktury ludności kaszubskiej. Potrafi określić miejsce społeczności kaszubskiej w Polsce.
V. Uczeń wykazuje się podstawowym zakresem wiadomości związanych z przyrodą regionu (3 h)	V.1. Uczeń zna środowisko przyrodnicze regionu	<ol style="list-style-type: none"> Poznaje charakterystyczne elementy szaty roślinnej. Dostrzega różnorodność i osobliwości przyrodnicze regionu. Potrafi krótko opisać osobliwości przyrodnicze regionu. Wymienia parki narodowe i krajobrazowe, a także inne formy ochrony przyrody na Kaszubach. Wymienia szlaki turystyczne Kaszub i potrafi omówić główne osobliwości przyrodnicze na ich ciągu. Potrafi zaplanować wycieczkę, uwzględniając walory przyrodnicze, geograficzne i kulturowe Kaszub. Potrafi dokonać autopromocji własnego regionu i zachęcić do przyjazdu na Kaszuby.

VI. Sposoby osiągnięcia celów

Dla skutecznego realizowania założonych celów nauczyciel powinien wykorzystywać niekonwencjonalne metody pracy z uczniami. Większość zajęć należy przeprowadzić w sytuacjach pozaklasowych. Zapoznając uczniów z twórcami i zabytkami kultury duchowej i materialnej Kaszub warto skorzystać z zasobów regionu w tym zakresie, wybrać się na wycieczkę, warsztaty w terenie, zaprosić ciekawych ludzi na spotkanie autorskie.

Omawiając ważniejsze etapy historyczne w dziejach Kaszub należy oprzeć się na literaturze poświęconej tym zagadnieniom (spis literatury w ostatnim dziale Programu).

Ważnym elementem realizacji Programu jest również wdrażanie ucznia do aktywnego uczestnictwa w wydarzeniach kulturowych, których na Kaszubach nie brakuje. Takie zachowania pozwolą na pełniejszą realizację celu głównego - Wzmocnienia związków kulturowych i historycznych z „małą Ojczyzną”.

Uczeń powinien też pracować metodą projektu, zbierać informacje, przeprowadzać rozmowy, wywiady, konstruować ankiety.

Nie należy w trakcie realizacji Programu zapomnieć o bogactwie tkwiącym w różnorodnych tekstach literackich i korzystać z dobrodziejstwa oferowanego w tym zakresie. Wspieraniem mogą i powinny także być liczne publikacje popularnonaukowe, czasopisma regionalne, radio, filмотeka (patrz spis na końcu programu).

VII. Ocenianie i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocena z przedmiotu *Własna historia i kultura* jest stosowana na ogólnie przyjętych zasadach, tzn. jest zgodna z ustaleniami Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania, wytycznymi MEN w sprawie oceniania, stawiana na podstawie opracowanego przedmiotowego systemu oceniania. Ocenia się osiągnięcia ucznia z przedmiotu dodatkowego, jakim jest *Własna historia i kultura*, ocena nie jest składową ocen osiągnięć z języka kaszubskiego. Natomiast należy ją wliczać uczniowi do średniej ocen.

Sprawdzanie osiągnięć ucznia powinno się odbywać systematycznie i w zaplanowany sposób. Ponieważ nadrzędnym zadaniem przedmiotu jest zapoznanie z bogactwem kulturowym Kaszub, zatem metody sprawdzania wiedzy i umiejętności w tym zakresie mogą być znacząco różne od monitorowania umiejętności językowych. Przydatnym narzędziem pomiaru będą tu wszelkiego rodzaju testy, ale też ocenianie kulturowej aktywności wychowanków, ich zaangażowania w życie społeczne, włączania się w organizację ciekawych przedsięwzięć edukacyjnych.

VIII. Literatura dla nauczyciela

1. Bolduan T., *Nowy bedeker kaszubski*, Gdańsk 2002.
2. Borzyszkowski J., *Gdańsk i Pomorze w XIX i XX wieku*, Gdańsk 1999.
3. Borzyszkowski J., Mordawski J., Treder J., *Historia. Geografia. Język i piśmiennictwo Kaszubów*, Gdańsk 1999.
4. Bukowski A., *Regionalizm kaszubski*, Poznań 1950.
5. Drzeżdżon J., *Współczesna literatura kaszubska 1945 – 1980*, Warszawa 1986.
6. *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, pod redakcją Jerzego Tredera, Gdańsk 2002.
7. *Kaszëbskô Biblejô*, tłum. ks. Grucza F., Poznań 1992.
8. *Kaszubi. Monografia socjologiczna*, red. Latoszek M., Rzeszów 1990.

9. Kirstein W., *Kaszëbsczé kòlãdë i gòdowé spiéwë*, Gdańsk 1982.
10. Kirstein W., Roppel L., *Pieśni z Kaszub*, Gdańsk 1958.
11. Klamán E., Rzymowski S., Skupowa J., Szukalski J., *Kaszuby – leksykon geograficzny*, Gdańsk 2002.
12. Klat M., Mykowski J., *Księga Kaszub*, Gdańsk 1994.
13. *Knéga psalmów*, skaszëbił E. Gołąbk, Gdańsk 1999.
14. Kwidziński F., *Kaszubskie stroje ludowe*, Kartuzy 1998.
15. Kukier R., *Kaszubi bytowscy. Zarys monografii etnograficznej*, Gdynia 1968.
16. Labuda G., *Kaszubi i ich dzieje*, Gdańsk 1996.
17. Labuda G., *O Kaszubach*, Gdynia 1991.
18. Latoszek M., *Pomorze. Zagadnienia etniczno-regionalne*, Gdańsk 1996.
19. Łuka L., *Wierzenia pogańskie na Pomorzu Wschodnim*, Gdańsk 1973.
20. Majkowski A., *Historia Kaszub czyli Pomorza*, Toruń 1991.
21. Malicki L., *Rok obrzędowy na Kaszubach*, Gdańsk 1986.
22. Manthey F., *O historii Kaszubów*, Instytut Kaszubski, Gdańsk 1997.
23. Mordawski J., *Geografia województwa gdańskiego*, Gdańsk 1996.
24. Mordawski J., *Statystyka ludności kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku*, Gdańsk 2005.
25. *Muzyka Kaszub. Materiały encyklopedyczne*, pod redakcją W. Frankowskiej, Gdansk 2005.
26. Necel A., *Demony, purtki i stolemy*, Warszawa 1973.
27. Neureiter F., *Historia literatury kaszubskiej*, Gdańsk 1982.
28. Odyniec W., *Kaszubskie obrzędy i zwyczaje*, Gdańsk 1985.
29. Ostrowska R., Trojanowska I., *Bedeker kaszubski*, Gdańsk 1978.
30. Perszon J., *Na brzegu życia i śmierci*, Pelplin 1999.
31. Pomierska J., *Kaszubskie przysłowia z polskimi odpowiednikami*, Gdańsk 2002.
32. Popowska-Taborska H., *Kaszubszczyzna. Zarys dziejów*, Warszawa 1980.
33. Samp J., *Bedeker Gdański*, Gdańsk 1994.
34. *Skôrb kaszëbsko-słowińszci mòwë. Prace Floriana Ceynowy*, Wejherowo 1985.
35. *Swiãtë Pismiona Nowégò Testamëntu*, przełóż. E. Gòłąbk, Gdańsk – Pelplin 1993.
36. Sychta B., *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, tom I – VII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1967 – 1976.
37. Synak B., *Kaszubska tożsamość, ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
38. Szeffka P., *Tańce kaszubskie*, Gdańsk 1958-69.
39. Szeffka P., *Narzędzia i instrumenty muzyczne z Kaszub i Kociewia*, Wejherowo 1982.
40. *Sztuka ludowa Kaszubów. Przeszłość i terażniejszość*, red. W. Szkulmowska, Bydgoszcz 1995.
41. Szukalski J., *Na Kaszubach*, Warszawa 1995.
42. Szukalski J., *Na Pojezierzu Kaszubskim*, Warszawa 1976.
43. Treder J., *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje (na tle porównawczym)*, Wejherowo 1989.
44. Treder J., *Kaszubi, wierzenia i twórczość*, Gdańsk 2002.

Ponadto do wyboru przez nauczyciela w pracy nad realizacją założeń programowych są następujące pozycje:

Kaszubskie wydawnictwa	Korzysta podczas realizacji założeń programu ze słowników i wydawnictw encyklopedycznych:
-----------------------------------	---

<p><i>słownikowe i encyklopedyczne</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. S. Ramułt „Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego, 2. B. Sychta, Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej, 3. J. Trepczyk „Słownik polsko –kaszubski”, Gdańsk 1994. 4. E. Gołąbek „Kaszubski słownik normatywny” 5. Red. J. Treder „Język kaszubski – poradnik encyklopedyczny”.
<p><i>Księgi kościelne mające Imprimatur Kościoła</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kaszëbskô Biblëjô, IV Ewanjelje</i>, tłum. ks. Franciszek Grucza, 1992 2. <i>Swiäté Pismiona Nowégò Testameñtu</i>, tłum. Eugeniusz Gołąbek, 1993 3. <i>Ewanielie na kaszëbsczi tołmaczoné</i>, tłum. O. Adam Ryszard Sikora, Gduńsk 2010 4. <i>Tobie Bôże chwala</i>, śpiewnik kościelny, Luzino 1993 5. <i>Më trzimómë z Bògã</i>, modlitewnik i śpiewnik kościelny, E. Gołąbk, E. Prëczkòwsczi, Gduńsk 1998 6. <i>Knéga psalmów</i>, tłum. Eugeniusz Gołąbk, Gdańsk 1999 7. <i>Przez Krziż do Bòga</i>, Zbigniew Joskòwsczi, Banino 2004 8. <i>Òjczé nasz, Kaszëbsczé spiéwë a mòdlëtwë</i>, zebra. Eugeniusz Pryczkowski, Banino-Gdańsk- Pelplin, 2004 9. <i>Kszëczka do nòbòżënstwa</i>, òpróc. E. Prëczkòwsczi, Pelplin 2005 10. <i>Dlô Was Panie</i>, śpiewnik kościelny, Gduńsk 2006 11. <i>To je słowò Bòżé</i>, lekcjonarz mszalny, tłum. E. Gołąbk, Gdańsk 2007
<p><i>Kaszubskie filmy dokumentalne</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wanoga do Wilna, 34 min., zdj. i montaż Marian Gorlikowski, real. E. Pryczkowski 2. Kaszubi do Papieża – ok. 2godz. 30 min. Film jest relacją z pielgrzymki Zrzeszenia Kaszubsko – Pomorskiego w październiku 2004 roku. Zawiera słowa Papieża skierowane do Kaszubów. 3. Marsz z Bògã – real. E. Pryczkowski. Film o pielgrzymce Kaszubów na Jasną Górę. Ukazuje jubileuszową 25-ta, pielgrzymkę, która dotarła aż na Giewont. 4. Dar Adampola, real. E. Pryczkowski. Film przedstawia polską diasporę w Turcji. Kaszubi stworzyli płaszczyznę nowych kontaktów Polaków z ojczyzną przodków. W Szymbarku jest dom z Adampola. 5. Rodnô Mòwa – real. E. Pryczkowski, dokument prezentujący 40 lat trwania konkursu Recytatorskiego Prozy i Poezji Kaszubskiej „Rodnô Mòwa, zdj. i montaż Zbigniew Gruba. 6. „Wiedno Kaszëbë” (2010, 29’), film dokumentalny (pol.), reż. Stanisław Kalisz, Marian Gorlikowski. 7. „Premier RP Donald Tusk u Kaszubów w Kanadzie”

(2012, 13'), reportaż, (narracja: polski, także kaszubski, angielski), real. Eugeniusz Pryczkowski.

8. „**Kaszëbskô stegna**”, (kasz. 1992, 18'), reż. Artur Jabłoński, film o ks. prał. Franciszku Gruczy

9. „**Od Pani Swarzewskiej do Lewoczy**”, (pol., kasz., 2012, 36'), real. E. Pryczkowski

10. „**Miasto z morza**”, reż. Andrzej Kotkowski, (pol. kasz. niem. 2009, 114')

11. „**Na Kaszubach**”, film dokum., pol. 1961, (13'), reż. Roman Ussorowski.

12. „**Żukowo – sztandar**”, fragm. „Rodny Zemi”, 1992, real. Izabela Trojanowska, 7 min.

13. „**Ryba Waldorffa**”, real. Jan Błaszowski, 2000 (o Turnieju miast w 1969), 20 min.

14. **Lekcja historii po kaszubsku**”, (40'), reż. Krzysztof Kalukin, Barbara Balińska

15. „**Królewiönka je w pałacu**”, film dokumentalny, (kasz., 2011, 18'), reż. E. Pryczkowski

16. „**Pomiędzy narodami. Kaszubi, Niemcy, Polacy**”, film dokumentalny, (pol., niem. 2000, 52'), reż. Mirosław Bork

17. **Abecadło kaszubskie** (1986, 36'), reż. Zofia Ołdak, **Nadole** (1978, 18'), real. Zbigniew Bożyczko.

18. „**Pamięć. Tajemnice Lasów Piasnicksich**”, film dokum. (pol. 2011, 41'), Realizacja: Mirosław Krzyszkowski, Dariusz Walusiak.

19. **Kryptonim Inspirator**, reż. Henryka Dobosz, Paweł Zbierski

20. „**Testament**”, film fabularny, (kasz., 2006, 30'). reż. Andrzej Sipajło

21. **Kaszuby, Sorabia** film, reż. Toni Bruk

22. „**Jadą Gwiżdże**”, 1971, film zrealizowany z zespołem „Kaszuby” z Kartuz o zwyczajach bożonarodzeniowych

23. „**Kaszëbë**”, film fabularny, (pol., 1970, 82'), reż. Ryszard Ber

Goście: Franciszek Kwidziński, zespół „Kaszëbë” z Kartuz, red. Mirosław Piepka, Michał Pruski

24. „**Krokowa moja miłość**”, film dokumentalny, (pol., 1999, 45'), reż. Krzysztof Wójcicki

Goście: Krzysztof Wójcicki, hrabia Ulrich von Krockow

25. „**Remus**”, spektakl teatralny, (pol., kasz., 1987, 95 min.), reż. Krzysztof Gordon

Goście: Krzysztof Gordon, red. Edmund Szczesiak,

26. **Potomkowie Stolemów**, 1996

27. **Papa's house**, angielski

28. **Adampol – Półksiężyc – Kaszuby**, 2012, reż. Stanisław Kalisz, Eugeniusz Pryczkowski

29. **Błaszany bębenek**, 1979, 122 min., reż. [Volker Schlöndorff](#),

	<p>30. Kashobie, film fryzyjski o Kaszubach, 2001, (kasz. fryzyjski, holenderski, niemiecki)</p> <p>31. „Kaszubi”, reż. Ludmiła Niedbalska, film dokum. (pol. 1991), 55 min. Gość: prof. Józef Borzyszkowski lub Ludmiła Niedbalska</p> <p>32. „Czarny czwartek”, film fabularny, (pol. 2010), reż. Antoni Krauze Goście: Kazimierz Beer – producent, Alicja Tomasik, Andrzej Goliszewski;</p> <p>33. Jedno słowo, reż. Czyży, o Kaszubach w Kanadzie, ok. 60 min.</p> <p>34. Kaszubska mowa, (1995), real. Marian Kubera,</p> <p>35. Diabelskie ziarno, (1979, 18’) real. Tadeusz Kulesza</p> <p>36. Pielgrzymka Kaszubów do Ziemi świętej, real. Elżbieta Jabłońska</p> <p>37. Ołtarz Sopotu, 12 min.</p> <p>38. Kaszëbskô malëna (2012, 8 min.), diaporama o historii i współczesności kaszubskiej truskawki, real. E. Pryczkowski</p> <p>39. Tradycyjne kaszubskie produkty kulinarne (2013, 17 min), diaporama, real. E. Pryczkowski</p> <p>40. Dwa mùłczy, film dok. (2012), real. E. Pryczkowski. Film o miłości na Kaszubach dawniej i dziś.</p> <p>41. „Adelajda” (2013, 60min.) - film fabularny o legendarnej Adelajdzie z rodu Kayserlingk z Wejherowa, reż. Wojciech Rybakowski,</p>
--	---